

L – кількість сегментів конкурентного ринку, на якому дане підприємство може працювати у випадку переорієнтації на нові сегменти без істотних вкладень коштів;

K – загальна кількість сегментів цільового ринку, які мають потенціал для роботи на них нових підприємств. Якщо $K \geq L$, то можливе існування сегментів ринку, для роботи на яких необхідно перебороти високі вхідні бар'єри.

Мінімальне значення коефіцієнта ($Y_2 = 0$) відповідає тому, що підприємство не в змозі адаптуватися (його стійкість на конкурентному ринку вкрай мала) – всі нові сегменти зайняті й для проникнення на них необхідні значні ресурси. Якщо $Y_2 = 1$ – існує стовідсоткова здатність до адаптації, підприємство має повну можливість зайняти всі потенційні сегменти ринку.

Висновки. Використання даного аналітичного інструментарію в стратегічному управлінні адаптивністю завдяки оформленню матриці стратегій по представлених параметрах дозволить обрати найбільш адекватну стратегію для формування стійкої конкурентної позиції підприємства на ринку та розробити комплексні заходи. При цьому слід зазначити, що будь-які спроби діагностики стану адаптивності стикаються з неможливістю виявлення всіх причинно-наслідкових зв'язків та їх точного опису. Крім визнання неточності, невизначеності, неповноти інформації, слід виділити факт неповної досконалості найскладніших та найсучасніших прогнозних моделей. Тому для осіб, що розробляють та приймають стратегічні рішення, крім розрахунків, певну значимість становлять їх інтуїція, знання та досвід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Отенко І.П. Стратегічні пріоритети підприємства: [монографія] / Отенко І.П. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 180 с.
2. Экономическая стратегия фирмы: учеб. пособие / [под. ред. А.П. Градова]. – 3-е изд., испр. – СПб.: СпецЛит, 2000. – 588 с.
3. Калінеску Т.В., Романовська Ю.А. Принципи побудови моніторингу реалізації механізму розвитку стратегічного потенціалу підприємства / Т.В. Калінеску, Ю.А. Романовська // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. – 2004. – № 8 (78). – С. 271–273.
4. Костирко Л.А. Стратегія фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта: методологія і організація: [монографія] / Костирко Л.А. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2002. – 560 с.
5. Смирнов Э.А. Основы теории организации / Смирнов Э.А. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 376 с.
6. Светульников С.Г. Конкуренция и предпринимательские решения / С.Г. Светульников, А.А. Литвинов. – Ульяновск: Изд-во «Корпорация технологий продвижения», 2000. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2012.

УДК 254.145

Сазонець І.Л.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНСТИТУЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ «ЕКОНОМІЧНОГО ІМПЕРІАЛІЗМУ» В ЕВОЛЮЦІЇ СУСПІЛЬНО-НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ТА ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТНК

В статті проаналізована діяльність ТНК як глобальних інститутів з позицій неонституціоналізму. Розглянуті окремі наукові концепції економічного розвитку. Проаналізовані основні напрямки корпоративної соціальної відповідальності з позицій наукового підходу – економічного імперіалізму.

Ключевые слова: ТНК, інститути, неонституціоналізм, наукові концепції, корпоративна соціальна відповідальність, економічний імперіалізм.

In the article the activity of TNCs as global institutions in terms of neoinstitutionalism is analyzed. Some scientific concepts of economic development are considered. The main directions of corporative social responsibility from the standpoint of scientific approach – economic imperialism are analyzed.

Key words: TNC, institutions, neoinstitutionalism, scientific concepts, corporative social responsibility, economic imperialism.

Постановка проблеми. Розвиток суспільства в різні періоди його становлення завжди аналізувався вченими різних галузей знань. Сучасні тенденції економічного зростання цивілізації, що в передових

країнах трактується як постіндустріальна, інформаційна, також аналізуються з точки зору виокремлення головних тенденцій її розвитку. Практично всі наукові школи сучасності визначають головним матеріальним рушієм розвитку транснаціональні корпорації, хоча підходи до оцінки їх діяльності, їх економічного значення, значення в соціальному розвитку та перспектив трансформації відрізняються. Можна виокремити низку факторів, що спонукають до розробки та поширення нової соціальної стратегії глобальних компаній. По-перше, все більш привабливою стає сама ідея сполучення прибутковості бізнесу та користі для суспільства. По-друге, вже більш як чверть інвесторів беруть до уваги етичні міркування при інвестуванні у цінні папери тієї чи іншої компанії. По-третє, для залучення висококваліфікованих кадрів в умовах зростаючої конкуренції компанії змушені постійно покращувати умови праці своїх працівників.

Аналіз останніх публікацій. Багатофункціональна структура та міжгалузевий характер діяльності потребують проводити дослідження з питань діяльності ТНК, спираючись на мультидисциплінарний підхід. Одним із інструментів використання такого підходу є сучасна інституціональна теорія. Проблеми інституціоналізму, інститутів, інституційної структури, імпорту інститутів із країн з розвинутою економічною системою в країни, що трансформують економіку та суспільство, досліджуються в нашій країні нещодавно. Слід зазначити, що, незважаючи на недовгий термін досліджень у цій сфері, проводяться вони достатньо ефективно. Серед вітчизняних вчених, що опрацьовують питання інституціоналізації, слід виділити таких науковців, як: Галабурда І.К., Гриценко А.А., Гриценко Е.О., Гохберг О.Ю., Дубницький В.І., Дефорж С.Ю., Заяць Т.А., Тарасевич В.М., Ткач А.А., Ущатовський Ю.В., Чижова В.І., Царенко О.В. Але більш досконало ця теорія подана у працях іноземних науковців, які будуть проаналізовані у цьому дослідженні.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми. Слід визначити, що є проблемним питанням такого напрямку сучасної економічної науки, як інституціоналізм. Відомий економіст проф. А. Гриценко вважає, що інституціоналізм досліджує безпосередньо умови перебігу економічних процесів (існуюче середовище, правила, норми діяльності, установки, ціннісні орієнтири, законодавства, заклади і т.ін.) [5, с. 46]. Методологія інституційної економіки, в тому числі і в умовах глобалізації, створення та функціонування наднаціональних інститутів та міжнародних організацій знаходиться в стадії формування, тому є доцільним розпочати огляд сутності і основних підходів до глобальної інституціоналізації з визначення інституціонального середовища. Фахівці наукової школи Харкова, де вперше почали економічні дослідження на основі теорій інституціоналізму, вважають, що інституційні рамки (система формальних і неформальних правил, норм, традицій поведінки особистостей і організацій) визначають характер інституціонального середовища кожного соціуму. Економічний прогрес або стагнація економічних систем залежать від домінуючої інституціональної системи: інститути, перш за все формальні обмеження (акти державного регулювання, закони, структура податків, діяльність організацій та ін.), що створюють систему стимулів, яка заохочує або гальмує продуктивну діяльність [7, с. 112]. На теперішній час в літературі недостатньо досліджено питання стосовно відповідності суб'єктів господарювання різних масштабів та статусу критеріям формального інституту.

Цілі дослідження. Спрямованість на продуктивну діяльність у глобальній економіці є головною характеристикою ТНК. В цьому дослідженні поставлена мета виявити характеристики ТНК як інститутів у здійсненні функцій корпоративної соціальної відповідальності та проаналізувати їх сучасну діяльність з позицій неінституціональної теорії, зокрема на відповідність критеріям концепції «економічного імперіалізму».

Основні результати дослідження. Суттєвою є думка, що основою теорії інституціоналізму виступають інститути. На думку Є. Єрохіної, «сукупність суб'єктів господарювання можна узагальнити за допомогою поняття «інституційна структура економіки», яке є складовим елементом, але не вичерпує всього змісту поняття «інститут». Проте навіть у визначенні поняття «соціально-економічний інститут» ще не сформовано єдиної думки» [4, с. 141]. Тому важливо проаналізувати підходи різних науковців до визначення цього поняття та виявити його методологічну значущість для економічної науки. Сутність інститутів для зростання економіки ми можемо побачити у підходах, що висуває О.Ю. Гохберг: «У сукупності інститути утворюють господарський механізм економіки, який опосередковує функціонування економічної системи. Їх якість, спрямованість і відповідність нагальним завданням визначають дієздатність господарського комплексу. Інститути є критично важливими з точки зору забезпечення продуктивності й ефективності економіки» [4, с. 281].

Найбільш адекватно реалізованою інституціональною теорією, яка відповідає повною мірою природі ТНК як інститутів, є концепція одного з найвідоміших представників традиційного інституціоналізму Джона Коммонса, який зазначав, що природа інститутів пов'язана насамперед з колективними діями. Дж. Коммонс відзначав, що, оскільки економічні блага обмежені, їх набуття регулюються колективними діями. Колективні дії створюють права та обов'язки з відносин власності та свобод, без

яких у суспільстві панувала б анархія. Інституціональна економіка надає колективним діям власне місце у вирішенні конфліктів [2, с. 41].

Діяльність транснаціональних корпорацій як глобальних інститутів може бути визначена сучасною інституціональною теорією як одна з форм реалізації концепції «економічного імперіалізму», який став однією з головних ознак оновленої теорії інституалізму, що, зокрема, можемо побачити у дослідженнях російської вченої Ю.А. Фоміної, яка пропонує свій погляд на головні риси традиційної інституціональної теорії та неоінституалізму (табл. 1).

Таблиця 1

Методологічні позиції традиційного інституалізму і неоінституалізму*

Методологічні позиції інституціональних теорій	Традиційний інституалізм	Неоінституалізм
Умови існування економічної системи	Методологічний холізм	Індивідуалізм
Умови рівноваги в економіці	Вимоги споживача, що змінюються	Стабільність вимог споживача
Головні підходи до наукових досліджень	Індукція	Дедукція
Розвиток економічної системи	Еволюційний принцип	Принцип рівноваги
Рушійні сили розвитку суспільства	Інституціонально-історичний Аспект	Інституціонально-історичний аспект
Критерії діяльності індивіда	Оптимізація, інформація, Раціональність	Оптимізація, інформація, раціональність
Головна форма регулювання економіки	Державне втручання в економіку	Державне втручання в економіку
Підходи до дослідження суспільства	Міждисциплінарний	Економічний імперіалізм

* Складено автором за матеріалами [11].

Як можна побачити, економічний імперіалізм є складовою частиною неоінституалізму. Економічним імперіалізмом визнається застосування економічних інструментів аналізу до предметів інших суспільних та природничих наук (соціологія, історія, політологія, міжнародні відносини, право, психологія, біологія та ін.) та декларування при цьому переваг економічного методу над методами інших наук. Цей напрям сформувався в другій половині ХХ століття. Головним представником цього напрямку є американський економіст Г. Беккер. На думку останнього, економічну науку відрізняє не предмет, а метод. Гіперболізоване значення ринків і пріоритетність споживчих вимог в усіх сферах існування суспільства – головні постулати його наукової спадщини. За аналогією з поняттям «економічний імперіалізм», професор А.А. Гриценко (Інститут економіки і прогнозування НАН України) вводить в обіг поняття «інституціональний імперіалізм» [5].

Слід зазначити, що традиція аналізувати економічний розвиток з точки зору іншої наукової платформи притаманна науці в цілому. Слід відзначити окремі наукові традиції, які не є економічними, але досліджували, аналізували та пояснювали економічні процеси. До таких концепцій доцільно віднести концепцію «технократії». Технократія – відповідь на проблему, що постала перед інженерами вже з кінця 20-го століття. Менеджери підприємств у зв'язку з орієнтацією на вимоги ринку застосовували обмеження на проекти, що розроблялися корпораціями. В зв'язку з цим умови виконання проектів постійно змінювалися, інженери втрачали контроль над проектами і повинні були постійно переглядати плани. Тому з точки зору технократії необхідно, щоб інженерна складова домінувала в умовах створення нової власності, а економічні параметри залежать від якості виконання проектів та якості самих проектів. В інженерному середовищі розгорнулася широка дискусія стосовно цієї проблеми в технічних журналах і на конференціях. В світі було сформовано три напрями технократизму. По-перше, це тейлоризм, який поєднує цінні структури та розробку самих підприємств. За цією теорією капіталістичний менеджер та інженер розподіляють контроль над процесом виробництва між собою; по-друге, соціал-тейлоризм СРСР, в якому економічне планування, політична бюрократія і технічна еліта мали контроль над економікою та суспільством шляхом розробки державних планів, таких, наприклад, як п'ятирічки та «план ГОЭЛРО»; по-третє, концепція технічного пріоритету, що набула поширення в США.

На основі концепції технократії сформувалася наукова теорія технологічного детермінізму. Технологічний детермінізм – це теоретико-методологічна установка у філософських та соціологічних концепціях, що спирається на домінування ролі техніки та технологій у розвитку соціально-

економічних процесів. Він виник з 1920 років і його основою вважається утопія Т. Веблена «Інженери та цінова система» (1921 р.) [9].

Ще одним науковим напрямом, який практично збігається стосовно проблем розвитку суспільства з технократизмом, є сцієнтизм. Сцієнтизм – наукові погляди, що перебільшують значення науки (перш за все, технічної) в суспільстві в цілому. Традиції сучасного сцієнтизму мають глибоке коріння. Ще в утопії Ф. Бекона «Нова Атлантида» можна знайти сцієнтичні погляди. Також сцієнтичні погляди містяться в марксизмі [10].

Наступною теорією, яка, по суті, не є економічною, але має вплив на економічні уявлення, є науковий доробок Карла Клаузевіца. З метою пізнання сутності війни Клаузевіц почав з дослідження війн минулого та сучасних йому війн. Він дослідив досвід 130 військових компаній. Свої військово-політичні роботи він поєднав у цілісну працю «Про війну». Його теорію ведення війни взяли за основу маркетологи Ел Райс і Джек Траут. У своїй книзі «Маркетингові війни» вони вдало проводять аналогію між боротьбою корпорацій за лідерство та військовими діями [8].

На розвиток теорії економічної думки мала вплив сформована З. Фрейдом с кінця 19-го століття теорія психоаналізу. Два її положення мали вплив на з'ясування місця економічних мотивів у розвитку суспільства: по-перше, людська поведінка, досвід і пізнання визначаються внутрішніми та ірраціональними мотивами; по-друге, ці мотиви переважно несвідомі. На теперішній час все ж таки психоаналіз практично не впливає на економічні теорії.

Географічний детермінізм – світоглядна концепція, що пояснює соціально-економічний розвиток народів і країн світу географічним фактором – географічним положенням, рельєфом, кліматом, водними, ґрунтово-рослинними й мінеральними ресурсами. Елементи географічного детермінізму зустрічалися вже в роботах античних авторів (Страбон, Гіппократ й інші), але як цілісна система поглядів детермінізм сформувався в XVIII–XIX століттях у працях Ш. Монтеск'є, Г. Бокля, Ф. Ратцеля, Г.В. Плеханова й інших, де з позицій географічного детермінізму пояснювалася форма правління в різних державах, особливості економічного розвитку, успіхи в модернізації господарства, геополітичне положення, причини військових зіткнень та інше. Наприклад, Монтеск'є вважав, що справжня демократія можлива тільки в невеликих державах, для середніх придатна монархія, а великі (для збереження своєї цілісності) приречені на деспотизм. На цій основі були створені концепції федералізму й поділу влади. Надалі особлива роль у соціально-економічному розвитку держав приділялася кліматичним умовам.

У своїх роботах Х. Маккіндер, А. Пенк, Е. Хантінгтон та інші зв'язували економічні й військові успіхи країн Західної Європи й Північної Америки зі сприятливим впливом на їхній клімат Атлантики й Гольфстріму; економічну відсталість і колоніальну залежність більшості країн Азії, Африки й Латинської Америки – з негативним впливом тропічного та екваторіального клімату. Нині географічний детермінізм втратив свої позиції й використовується як робоча концепція для регулювання економічного розвитку країн і районів. В загальному вигляді суспільно-наукові концепції управління економікою подано в табл. 2.

Таблиця 2

Суспільно-наукові концепції ефективного управління економікою та організацією праці в корпораціях*

Назва	Фундатори	Суть концепції
1	2	3
Технократизм	Самюель Хабер, Дональд Стабіл	Інженерна складова домінує в умовах створення нової власності, а економічні параметри залежать від якості виконання проектів та якості самих проектів.
Тейлоризм	Фредерик Тейлор	Поєднує цінові структури та розробку самих підприємств. За цією теорією капіталістичний менеджер та інженер розподіляють контроль над процесом виробництва між собою. Людина – продовження машини.
Соціал-тейлоризм СРСР	Фредерик Тейлор, Олександр Богданов, Олексій Гастев	Економічне планування, політична бюрократія і технічна еліта мають контроль над економікою та суспільством шляхом розробки державних планів, таких, наприклад, як п'ятирічки та «план ГОЭЛРО».
Концепція технічного пріоритету	Фредерик Садди	Інженер втрачає контроль над проектом у зв'язку з вимогами ринкового середовища. Матеріальні фактори є первинними (зокрема енергія).

Продовження табл. 2

1	2	3
Технологічний детермінізм	Томас Веблен	Теоретико-методологічна установка у філософських та соціологічних концепціях, що спирається на домінування ролі техніки та технологій в розвитку соціально-економічних процесів.
Сцієнтизм	Френсис Бекон	Наукові погляди, що перебільшують значення науки (перш за все технічної) в суспільстві в цілому. Традиції сучасного сцієнтизму мають глибоке коріння.
Теорія ведення війни	Карл Клаузевіц, Ел Райс, Джек Траут	Проводяться аналогії між боротьбою корпорацій за лідерство та військовими діями.
Теорія психоаналізу	Зігмунд Фрейд	По-перше, людська поведінка, досвід і пізнання визначаються внутрішніми та ірраціональними мотивами; по-друге, ці мотиви переважно несвідомі.
Географічний детермінізм	Ш. Монтеस्क'є, Г. Бокль, Ф. Ратцель, Г.В. Плеханов	Світоглядна концепція, що пояснює соціально-економічний розвиток народів і країн світу географічним фактором: географічним положенням, рельєфом, кліматом, водними, ґрунтово-рослинними і мінеральними ресурсами.

* Власні дослідження.

На сучасному етапі розвитку суспільства, глобалізації фінансової системи, інтернаціоналізації господарського життя, опрацювання фінансово-економічних механізмів управління економікою на мезо- та макро- рівнях все більше науковців різних шкіл надають перевагу економічним методам дослідження та виявленню економічного коріння у процесах, що є суспільними та соціальними за своєю сутністю. Тому діяльність ТНК як багатофункціональних структур можна розглядати з позицій економічного імперіалізму.

Багатогранний вплив, який роблять ТНК на соціальні, політичні процеси в усьому світі, їх вплив на діяльність міжнародних організацій, урядів, країн, що розвиваються, та країн, в яких вони мають економічні інтереси, можна аналізувати з точки зору економічної доцільності та вимог глобальних ринків. Прикладом взаємозв'язку економічних і соціальних питань на глобальному рівні можуть бути матеріали табл. 2, в яких ми можемо побачити, що показники охорони здоров'я в основному співвідносяться з рівнем залучених у країну інвестицій, в свою чергу, основним інструментом залучення інвестицій в національні економіки є діяльність ТНК (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка прямих іноземних інвестицій ТНК та інтегральний показник рівня охорони здоров'я і початкової освіти деяких країн світу

Країни	Приплив прямих іноземних інвестицій, млн. \$				Інтегральний показник рівня охорони здоров'я та початкової освіти (за даними Всесвітнього економічного форуму ¹)			
	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2010 р. / 2000 р. (%)	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2010 р. / 2000 р. (%)
Франція	43250	84949	59628	13,786	6,01	6,23	6,42	1,068
Німеччина	198277	47439	35606	0,179	5,98	6,02	6,32	1,056
Іспанія	39575	25020	15030	0,379	6,45	5,32	6,01	0,931
Швеція	23430	9913	10851	0,463	6,42	6,39	6,41	0,998
Англія	118764	176006	45676	0,384	6,61	6,57	6,4	0,968
Японія	8323	2775	11939	1,434	5,65	5,78	6,52	1,153
Єгипет	1235	5376	6 12	5,434	5,32	5,38	5,42	1,018
Кенія	111	21	5	0,045	4,94	4,51	4,36	0,882
Аргентина	10418	5265	4 895	0,469	6,1	5,85	5,79	0,949
Болівія	736	288	423	0,574	5,52	5,39	5,21	0,943
Парагвай	100	35	184	1,84	4,34	5,37	5,16	1,188
Венесуела	4701	2589	3105	0,660	5,83	5,12	5,47	0,938
Україна	7808	5743	4816	0,616	6,01	5,95	5,7	0,948

¹ Складено на основі джерела: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Саме поняття «соціальна відповідальність корпорацій» стає фактором сучасного економічного розвитку, набуває все більшої політичної значущості. Так, на думку експертів, концепція соціальної відповідальності будується на розумінні того, що ТНК не в змозі діяти в економічній ізоляції від суспільства, і традиційні уявлення про конкурентоспроможність, виживання на ринку та прибутковість відходять у минуле.

Природне тяжіння керівників ТНК до максимізації прибутку буде обумовлювати намагання ТНК мінімізувати свої витрати в процесі розподілення соціальної відповідальності між усіма учасниками глобалізації. Реалізація ж цього підходу стикається з низкою труднощів. По-перше, які б функції не брали на себе інші носії глобалізації в сфері соціальної відповідальності, самим ТНК доведеться взяти на себе навантаження у цій сфері. По-друге, за ті роки, протягом яких на міжнародному рівні обговорюється проблема соціальної відповідальності, вже спостерігається зміна понять, яка потребує негайного корегування. Йдеться про те, що практично в усіх міжнародних документах простежується ідея того, що соціальну відповідальність здебільшого повинні взяти на себе не корпорації, а інші носії процесу глобалізації. Звідси стає очевидною необхідність у новому терміні, який мав би ширше тлумачення, ніж соціальна відповідальність корпорацій. Завданням же інших носіїв процесу глобалізації – держави, міжнародних та національних організацій – є сприяння та створення умов для ТНК у вирішенні завдань соціальної відповідальності, а не безпосередня участь у вирішенні соціальних проблем, що викликані процесом глобалізації. По-третє, найбільш складною в роботі над осмисленням соціальної відповідальності корпорацій може виявитись потреба в новій міжнародно-правовій основі, яка б дозволяла, чи точніше, прописувала виконання транснаціональними компаніями тих чи інших обов'язків в умовах глобалізації. Слід відзначити, що в Україні тенденції розвитку ТНК та соціальних показників розвитку суспільства збігаються (рис. 1).

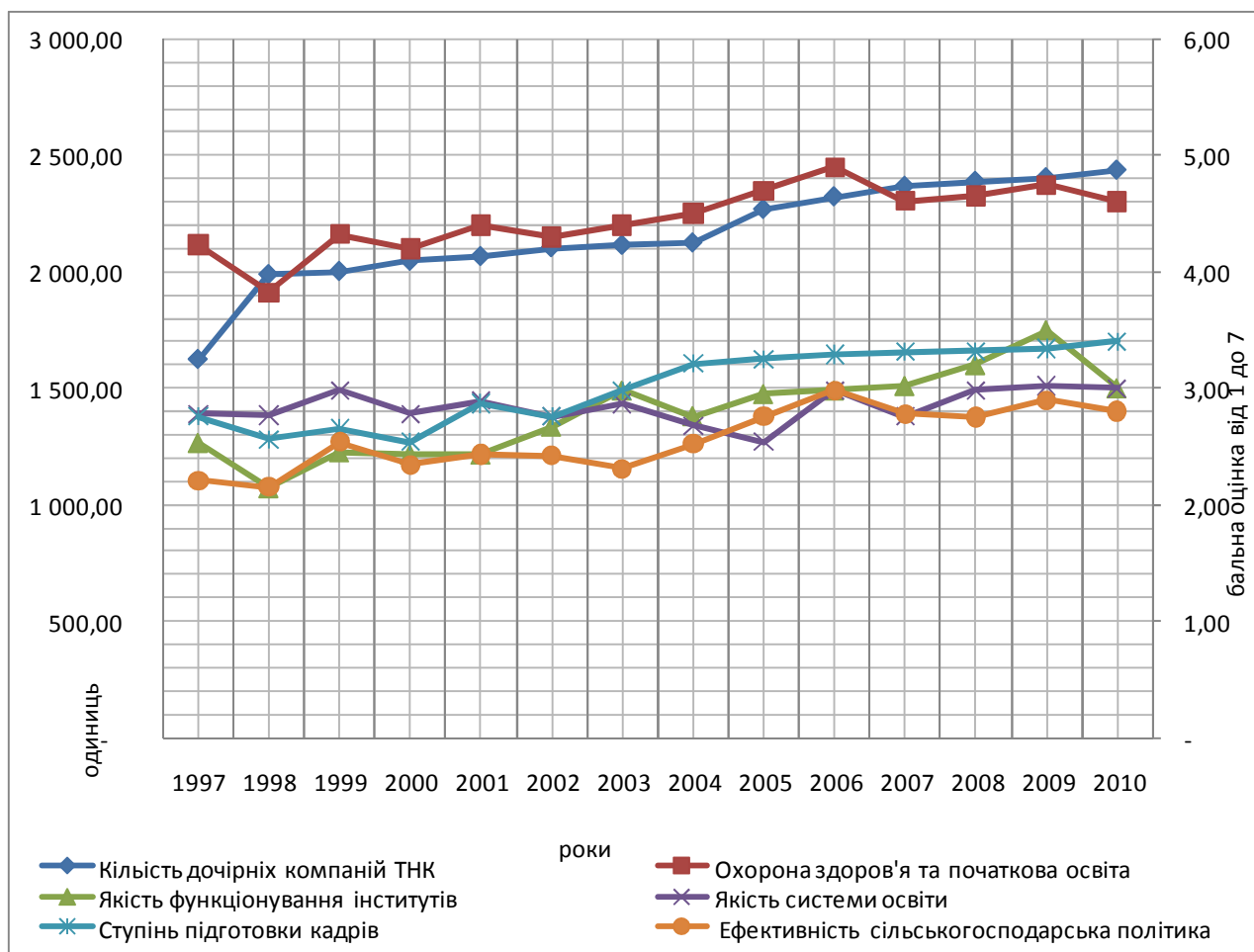

Рис. 1. Динаміка експансії ТНК та показників рівня життя в Україні за 1997-2010 рр.

Для врегулювання питань синхронізації економічного розвитку ТНК та їх експансії у нові країни із темпами розвитку соціальних процесів в цих країнах з'являються нові формальні та неформальні інститути. Позитивною є поява «GlobalCompact» в рамках ООН, що об'єднала ТНК, недержавні орга-

нізації та міжнародні організації з питань регулювання діяльності ТНК. Також широкий спектр конструктивних ідей поданий у «Переліку принципів та кодексів для ділової практики соціальної відповідальності». До нього входять 21 документ, що розроблені протягом багатьох років – у період з 1985 по 2000 рік. Як найбільш цікаві, але такі, що не замінюють інші документи переліку, можна назвати «Принципи глобальної корпоративної відповідальності» (1995 р.), «Керівництво з нового світового порядку в бізнесі» (1995 р.), «Кодекс поведінки корпорацій» (1993 р.), «Міжнародні стандарти менеджменту навколишнього середовища» (1995 р.), «Кодекс етики міжнародного бізнесу для християн, мусульман та євреїв» (1993 р.).

Все більш значним інститутом, що впливає на формування механізмів соціальної відповідальності корпорації, стають документи різних груп глобальних компаній. Так, група міжнародних лідерів бізнесу, в яку ввійшли 65 глобальних компаній, серед яких 12 американських, стільки ж британських, 5 японських, 3 німецьких, а також низка компаній з інших країн, взяла на себе відповідальність співпрацювати в сфері удосконалення своєї ділової практики і діалогу з іншими носіями процесу глобалізації у сприйнятті соціальної відповідальності як своєї стратегії при операціях в різних регіонах світу.

Висновки. В цілому, проблема соціальної відповідальності корпорацій в умовах глобалізації є ключовою за своєю складністю та важливістю. Отже, безперечним є її значний вплив на формування транснаціональними компаніями своєї економічної політики. Ця політика містить в собі програми корпоративної соціальної відповідальності, які в той же час можна розглядати як нову форму експансії ТНК на глобальні ринки, поліпшення іміджу компаній, формування платоспроможного попиту на продукцію корпорацій, що, в свою чергу, спрямовано на зростання отримання прибутків. Реалізація ідей запровадження корпоративної соціальної відповідальності можлива, якщо ТНК функціонують як інститути та створюють нові інститути з метою регулювання цього процесу. Однак розгляд цих проблем з позицій концепції «економічного імперіалізму» дозволяє більш об'єктивно дослідити економічні стимули та потенційні прибутки в соціальній діяльності ТНК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браун Дж. Психология Фрейда и постфрейдисты / Браун Дж. – М.: REFL-book, 1997. – 295 с.
2. Вольчик В.В. Возможности традиционного институционализма при исследовании институциональных изменений в экономике / В.В. Вольчик // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 37–45. – (Серія: економічна).
3. Галабурда Н.К. Методология институционализма: осознание категориального аппарата / Н.К. Галабурда // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 24–30. – (Серія: економічна).
4. Гохберг О.Ю. Институализация як передумова конкурентоспроможності рекламного бізнесу / О.Ю. Гохберг // Торговля і ринок України. – 2010. – № 30. – С. 281–288.
5. Гриценко А.А. Институциональный империализм и его роль в развитии экономической теории / А.А. Гриценко // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 46–48. – (Серія: економічна).
6. Гриценко Е.А. Качество институтов: методологические подходы к исследованию / Е.А. Гриценко // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 56–61. – (Серія: економічна).
7. Дефорж С.Ю. Актуальные проблемы институализации транзитивной экономики / С.Ю. Джурик, А.Н. Клочко // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 112–115. – (Серія: економічна).
8. Клауазевиц К. О войне / Клауазевиц К. – М.: ЭКСМО, 2007. – 342 с.
9. Кокошин А.А. Размышления о технократии и технократах / Кокошин А.А. – М.: УРСС, 2008. – 40 с.
10. Меркузе Г. Одномерный человек. Исследования идеологии развития индустриального общества / Меркузе Г.; пер. с англ. – М.: REFL-book, 1994. – 279 с.
11. Фомина Ю.А. Традиционный институционализм и неoinституционализм – объединение методологических позиций / Ю.А. Фомина // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Вип. 34-1. – С. 61–67. – (Серія: економічна).

Стаття надійшла до редакції 29.08.2012.